

DE ZORG VOOR DE EDENTATE OUDERE*)

J. Bouma, socioloog

SAMENVATTING

Het gestaag dalende percentage volwassenen met een volledige prothese leidt nogal eens tot misverstanden over de behoefte aan prothetische zorg in de toekomst. Indien het percentage edentaten in bijvoorbeeld de leeftijdsgroep van 65 jaar en ouder in het jaar 2020 hetzelfde zou zijn als in 1983, dan zal, ten gevolge van de vergrijzing van de bevolking, in 2020 het aantal edentaten 2,3 miljoen bedragen (in 1983: 1,4 miljoen). Er kan dan ook geconcludeerd worden dat de behoefte aan prothetische zorg de komende 40 jaar niet zal afnemen maar waarschijnlijk sterk zal toenemen.

BOUMA J. De zorg voor de edentate oudere. Ned Tijdschr Tandheelkd 1989; 96: 344-5.

Uit de vakgroep Gezondheidswetenschappen van de rijksuniversiteit te Groningen.

Trefwoorden: **Prothetische tandheelkunde – Gerodontologie** – Volledige gebitsprothese

Datum van acceptatie: 8 juni 1989.

Adres: Dr. J. Bouma, A. Deusinglaan 1, 9713 AV Groningen.

1. PROTHETISCHE ZORG IN DE TOEKOMST

In Amerika, maar ook elders, wordt door veel mensen verwacht dat er in de toekomst minder behoefte zal zijn aan zorgverlening voor edentate patiënten. Deze optimistische geluiden in de V.S. zijn gebaseerd op het teruglopende percentage edentate personen van 13% naar 11,2% in 1971. Bij de groep van 65 jaar en ouder is een nog grotere afname geconstateerd: 7,8%. In Nederland kwam de Scenariocommissie Vergrijzing tot de uitspraak: 'Verwacht wordt dat steeds meer ouderen hun eigen gebit behouden' (p. 245).¹ Vermoedelijk is in Nederland in de jaren zeventig het percentage edentaten vrij constant gebleven: $\pm 32\%$ van de bevolking van 16 jaar en ouder.² Uit CBS-gegevens komt naar voren dat er na 1980 sprake is van een omslag: In 1981, 1982, 1983 en 1984 werd als percentage edentaten respectievelijk gevonden: 31,4%, 30,1%, 28,3% en 28,5%.³ De kleine toename in 1984 wordt waarschijnlijk terecht door het CBS uitgelegd als zijnde een steekproeffluctuatie: uit de meest recente cijfers van het CBS blijkt dat 27,3% van de bevolking van 16 jaar en ouder een volledige prothese bezat.⁴ In hoeverre de berichtgeving rondom het voornemen de tandheelkunde uit het Ziekenfondspakket te verwijderen deze trends heeft doorkruist, is (nog) niet met zekerheid te zeggen. De mogelijkheid bestaat dat in sommige leeftijdscategorieën de dalende lijn (tijdelijk) is onderbroken.

Het beeld van de afgelopen jaren wijst er dus op dat, los van een mogelijk tijdelijke inzinking, het kunstgebit bij de groep jonger dan 65 jaar aan populariteit lijkt in te moeten.

In Amerika wordt voor de groep boven de 65 jaar in de toekomst een afname van het percentage edentaten verwacht. Dit als

gevolg van de sterk gedaalde cariësincentie bij de jeugd. De gevolgen daarvan zullen over 30 jaar pas goed merkbaar zijn, aangezien dan de huidige jonge volwassenen 50 jaar of ouder zullen zijn. Niettemin lijkt het niet realistisch te verwachten dat de geringe daling in het percentage edentaten voldoende groot zal zijn om de geschatte toename van het percentage ouderen 'op te vangen': met andere woorden, ondanks een teruglopende animo om een kunstgebit te nemen en ondanks de verbeterde gebits-toestand van de huidige, jonge generatie zal het aantal mensen met een kunstgebit toenemen als gevolg van de (dubbele) vergrijzing.

2. DE EDENTATE OUDERE BEVOLKING

Volgens CBS-prognoses, middenvariant,⁵ zullen in het jaar 2020 in Nederland 2,8 miljoen mensen 65 jaar of ouder zijn. Dit is een toename van 75% vergeleken met de 1,6 miljoen van 1980. In Amerika wordt over deze periode een toename verwacht van 103%. De groei van de 85+ groep is nog spectaculairder: 114%. (In Nederland zelfs nog iets meer: 118%.) Deze 85+ groep in 2020 komt ongeveer overeen met het cohort 45-54 jaar in de periode 1981/1983.³ In deze groep heeft 48,4% reeds een kunstgebit.³ De cohorten 35-44 jaar en 25-34 jaar van de periode 1981/1983, die in 2020 res-

pectievelijk $\pm 75-85$ en $\pm 65-75$ jaar zullen zijn, hebben percentages edentaten van respectievelijk 24,1 en 10,7. Gebaseerd op de cijfers uit de periode 1981/1983 zal het aantal edentate ouderen (65+) stijgen tot 2,3 miljoen in het jaar 2020. Het aantal edentaten in de leeftijdsgroep 55-64 jaar zou in het jaar 2020 dan 1,5 miljoen bedragen (tabel I).

Deze toename van het aantal edentate ouderen is dus louter het gevolg van het vergrijzingseffect onder gelijkblijvende omstandigheden.

Het lijkt redelijk te veronderstellen dat in Nederland het afnemen van het percentage edentaten onder de 65 jaar zal doorzetten. Van een afnemen onder ouderen (65+) is nog geen sprake. Gezien de hoge prevalentiecijfers in de leeftijdsgroepen 45-54 jaar en 55-65 jaar is dat de eerste 20 jaar ook niet te verwachten. Ten gevolge van de verder gaande vergrijzing moet zelfs worden uitgegaan van een toename van het aantal ouderen met een kunstgebit. Op de middellange termijn (20-40 jaar) zal het percentage ouderen met een kunstgebit mogelijk dalen. De gevoeligheid van het kunstgebit voor zaken als ziektekostenverzekering, eigen bijdragen, de financieel-economische situatie, etc. maakt ook dat nog enigszins onzeker. In ieder geval is het zeer waarschijnlijk dat, ondanks de mogelijk relatief geringere belangstelling voor het kunstgebit, ook op de middellange termijn er rekening mee moet

Tabel I. Bevolkingsprognose van de leeftijdsgroepen 55-64 jaar en 65+ en het geschatte aantal oudere edentaten, uitgaande van de situatie in Nederland in de periode 1981/83 (aantallen in miljoenen).

Leeftijd:	55-64		65+		Totale Bevolking
Jaar	Σ	edentaten	Σ	edentaten	
1983	1,3	0,9	1,7	1,4	14,385
2000	1,6	1,1	2,1	1,7	15,643
2020	2,2	1,5	2,8	2,3	15,697
% edentaten (in 1981/1983)	68,4		80,7		

*) Dit artikel is een bewerking voor de Nederlandse situatie van: KAPUR KK. Management of the edentulous elderly patient. Gerodontics 1987; 3: 51-4.

Tabel II. Personen die de tandarts bezoeken per leeftijdsgroep over de periode 1981/83.⁸

Leeftijd	%
18-24	85,6
25-34	77,5
35-44	66,1
45-54	46,9
55-64	29,8
65-74	19,0
≥75	12,9

worden gehouden dat het vergrijzingseffect sterker zal zijn dan de teruglopende neiging het eigen gebit voor een kunstgebit te vervangen: met andere woorden ook op de middellange termijn zal het aantal ouderen met een kunstgebit blijven stijgen.

3. VERWAARLOZING VAN HET GEBIT

Verlenging van de levensduur vergroot de kans op ziekte en dus ook de behoefte aan medische hulp en het gebruik van de gezondheidszorgvoorzieningen (ziekenhuis, verzorgings- en verpleegtehuis). Met name ook de multimorbiditeit is kenmerkend voor de (hoog)bejaarde patiënt.⁶ Uit het CBS-onderzoek 'De leefsituatie van de bevolking van 55 jaar en ouder-1982' blijkt dat de meest voorkomende aandoeningen bij ouderen zijn: rheuma (33%), kortademigheid (21%), en verhoogde bloeddruk (20%).⁷ Geïnstitioneerde ouderen zijn er aanzienlijk slechter aan toe: slechts 23% van de tehuisbewoners kan alle ADL (= Activiteiten Dagelijks Leven)-handelingen zonder moeite en zonder hulp verrichten.¹ Van de zelfstandig wonende ouderen is dit 77% (55 jaar en ouder).

Ook ten aanzien van de tandheelkundige gezondheid vormen ouderen een risicogroep. Het percentage dat de tandarts minimaal één keer per jaar bezoekt, daalt sterk met het toenemen van de leeftijd (tab. II). Ook de animo het kunstgebit regelmatig te laten controleren c.q. te laten vervangen is gering. In de leeftijdsgroep 55-64 jaar

was in 1981/83de gemiddelde leeftijd van het kunstgebit 18,7 jaar.³ Voor de leeftijdscategorieën 65-74 en ≥ 75 jaar waren deze cijfers zelfs 23,5 en 26,5 jaar. Met name op oudere leeftijd nemen problemen met het kunstgebit toe,³ terwijl de neiging/mogelijkheid de tandarts te bezoeken daarentegen juist afneemt. De overheid en ook anderen die zich met de gezondheidszorgplanning bezig houden, lijken echter niet doordrongen van de slechte gebitsgezondheid van ouderen. De voortdurende aanval op de ziekenfondstandheelkunde, waardoor de lagere inkomensgroepen en met name ook de ouderen getroffen dreigen te worden, is daarvoor symptomatisch. Ook in het reeds genoemde rapport van de Scenariocommissie Vergrijzing wordt slechts een paar regels aan de gebitsgezondheid van ouderen in de toekomst besteed (p. 222 en p. 245).¹ In de Nota 2000 van het Ministerie van W.V.C. komt het woord tandheelkunde vrijwel niet voor.⁹

4. ZORG VOOR EDENTATEN

Het zal duidelijk zijn dat over de gehele linie de behoefte aan zorg voor ouderen niet zal afnemen, maar juist zal stijgen ten gevolge van de aanzienlijke toename van het aantal ouderen in de komende 40 jaar. Deze ontwikkeling zal zich voordoen ondanks het feit dat de levensduur van de natuurlijke dentitie gestaag zal toenemen. Deze toename zal afhangen van de mate waarin parodontale aandoeningen en cariës onder controle zullen worden gekregen en van de mate waarin economische factoren en andere belemmeringen een rol zullen spelen. Zelfs de introductie van zeer effectieve preventieve middelen en methoden zullen pas over een periode van 20 tot 30 jaar merkbaar vruchten afwerpen. Geconcludeerd kan worden dat ondanks een verwachte toename van de levensduur van het natuurlijke gebit met zo'n tien jaar, het aantal edentate ouderen de komende tijd aanzienlijk zal toenemen.

SUMMARY

DENTAL TREATMENT NEED OF THE EDENTULOUS PATIENT

Key words: Prosthodontics – Geriatric dentistry – Complete dentures

The gradually decreasing percentage of adults wearing complete dentures in The Netherlands might easily lead to misunderstandings concerning the future prosthetic treatment need. If the percentage edentulous people aged 65 years and older, for example, would be the same as in 1983, then as a consequence of the ageing of the population, the number of edentulous persons in 2020 will be 2.3 million (in 1983: 1.4 million). It is, therefore, concluded that the prosthetic treatment need will not diminish in the next 40 years, but probably will increase strongly.

LITERATUUR

- ¹SCENARIOCOMMISSIE-VERGRIJZING. 'Ouder worden in de toekomst'. Scenario's over gezondheid en vergrijzing 1984-2000. Scenarioreport (conceptrapport 1984): Leidschendam 1984.
- ²BOUMA J. On becoming edentulous. An investigation into the dental and behavioural reasons for full mouth extractions. Groningen: rijksuniversiteit 1987. Academisch proefschrift.
- ³CBS. Gebitsproblemen bij de Nederlandse bevolking (1950) 1981-1984. Maandbericht gezondheid 1985; 5: 5-19.
- ⁴CBS. Statistisch Zakboek 1987. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij, 1987.
- ⁵CBS. Prognose van de bevolking van Nederland na 1980. Deel I: Uitkomsten en enkele achtergronden. Den Haag, 1982.
- ⁶HOLLANDER CF. Biologisch verouderingsonderzoek belangrijk voor bejaarde patiënten. In TNO.-Projekt, 1984; 12: 233-6.
- ⁷CBS. De leefsituatie van de Nederlandse bevolking van 55 jaar en ouder-1982. Deel 1A: Kerncijfers. Den Haag, 1984.
- ⁸CBS. Contact met de tandarts 1974-1983. Maandbericht gezondheid 1985; 5: 5-14.
- ⁹Anonymous. 'NOTA 2000'. NT 1986; 18: 600-1.